

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження **Горбачової Валерії Вадимівни**
ЖИВОПИС ІНДІЇ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОЇ ДОБИ: ХУДОЖНІ
ЕКСПЕРИМЕНТИ, ОБРАЗНО-ПЛАСТИЧНА СТРУКТУРА
Спеціальність 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Галузь знань 02 – Культура і мистецтво
представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)
Науковий керівник – Соколюк Людмила Данилівна,
член-кор. НАМУ, доктор мистецтвознавства, професор

Ступінь актуальності теми дисертації.

В українському мистецтвознавстві індійське мистецтво, яке має значний культурний вплив як на внутрішню, так і на міжнародну артсцену, привертало увагу дослідників ще на початку ХХ століття, що своєю чергою могло б сформувати потужний діалог серед учасників мистецьких процесів. Саме тому сьогодні подібні дослідження, які хід яких був перерваний або сповільнений переслідуванням українських дослідників особливо важливі. Особливо під час зростання ролі України у світових суспільно-історичних процесах. Не можна також не погодитись з авторкою, що живопис Індії має складну та строкату історію, що дозволяє заглибитись в засадничі питання формування його образно-пластичної структури. Доробок індійських художників ХХ століття особливо вирізняється широким спектром технік, від мініатюри й фрески до авторських експериментів, що дає змогу прослідкувати складні процеси реакцій на політичне становище, як наприклад, відмова від олійних фарб чи рисунку античних скульптур, до відродження унікальних технік фрескового живопису та демократизація живопису в цілому.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації В.Горбачової «Живопис Індії постколоніальної доби: художні експерименти, образно-пластична структура» та її науковими публікаціями засвідчило, що наукові положення роботи підкріплені ґрунтовним опрацюванням здобувачкою джерельної бази та детальним дослідженням фахової наукової літератури.

Структура дисертації логічна та послідовна, об'єкт, предмет, мета та завдання роботи чітко фіксують коло досліджуваних питань. В роботі доцільно та комплексно застосовані як загальнонаукові, так і мистецтвознавчі методи пізнання. Наукові результати та викладені дисертанткою висновки спираються на її самостійні дослідження індійського живопису протягом ХХ століття, періоду, що характеризує становлення національної мистецької школи Індії у процесі деколонізації. Авторка працювала з архівними документами низки наукових інституцій в Україні та закордоном, перелік яких вказаний в першому розділі (с.18), що дозволило вирішити поставлені в роботі завдання.

Положення дисертаційного дослідження достатньо апробовані на 13 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Об'єкт і предмет дослідження та обрана дисертанткою проблематика відповідають паспорту спеціальності 023 – образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Достовірність і новизна отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на підставі історіографічного аналізу, систематизації та вивченні доробку ряду індійських художників, що характеризують певні етапи становлення нової

національної живописної школи Індії, дисертанткою досліджено як змінювалась мистецькі техніки, жанри в прямій залежності зі зміною мистецької парадигми та викликів, що ставали перед мистецтвом із соціальної та політичної сфери. Авторка без упередження досліджує як процеси побудови реалістичного живопису, засади якого були розбудовані колоніальною владою, так і авангардні експерименти митців зазначеного періоду. Вперше цілісно охарактеризована діяльність мистецьких груп протягом другої половини ХХ століття, включаючи діяльність таких митців, як С. Рахамін, А. П. Багчі, С. Тагор. Проаналізовано творчо-педагогічну концепцію Е. Б. Гавелла, Р. Тагора та Н. Бозе. В своїй роботі дисертантка простежує спадкоємність індійської авангардної традиції в творчості Дж. Роя, Л. Крішні, М. Парех та інших, простежує динаміку образно-пластичних трансформацій.

Отже, поставлене в дисертаційній роботі завдання, яке полягає в дослідженні експериментальних пошуків в пластичній мові індійських художників кін. ХІХ та протягом ХХ століття здобувачкою виконано.

Практичне значення результатів дослідження.

Основні положення дисертації можуть бути використані при розробці навчальних курсів, лекцій з різних дисциплін. Практичне значення даної дисертації також полягати у можливості використання її основних положень для інформаційного доповнення каталогів, альбомів та екскурсійних програм музейно-галерейними установами. Матеріали даної наукової розвідки можуть застосовуватись для подальших наукових сходознавчих досліджень індійського мистецтва ХХ – ХХІ століть та стати основою монографічного видання.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам.

Дисертаційна робота В.Горбачової «Живопис Індії постколоніальної доби: художні експерименти, образно-пластична структура» є самостійною завершеною науковою працею з дотриманням принципів академічної доброчесності. Дане дослідження не містить елементів компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані в роботі ідеї, результати та положення інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Структура роботи логічна та побудована на розкритті дисертаційної теми. Основний текст дисертації (148 с.) складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу і узагальнюючих висновків. Список використаних джерел складає 157 позицій. Важливою та невід'ємною складовою роботи є додатки, що містять альбом та список ілюстрацій (206 позицій), список публікацій та апробацій дослідження.

У **вступі** дисертантка, дотримуючись необхідних вимог, обґрунтувала актуальність обраної теми, досить чітко визначила об'єкт і предмет дослідження, узгодивши їх з метою та завданнями роботи, розкрила методологічну основу дослідження, наукову новизну, практичне та теоретичне значення результатів, надала відомості про апробацію основних положень дисертації.

У **першому розділі** дисертанткою розкрито стан наукового опрацювання теми, систематизовано наявні літературні джерела, наведено джерельну базу та обґрунтовано методологію дослідження. Визначною складовою джерельної бази дисертації є твори із зарубіжних збірок, додані до дослідження.

Другий розділ дисертації присвячений періоду кін. ХІХ — перш. пол. ХХ століття, період перед здобуттям Індією незалежності. В цей період також відбувається формування національної ідентичності індійських художників в контексті колоніального впливу на національну школу. Дисертантка досліджує процеси, які сформували осередок митців академістів, а також стан мистецького середовища, що поєднував митців-реалістів з послідовниками руху свадеші, що зверталися до традиційних індійському живопису технік, сюжетів та образів.

Третій розділ дисертантка розділила на дві частини – дослідження мистецьких концепцій митців-авангардистів та послідовників нового покоління індійських художників, а також підрозділ присвячений виключно художнім здобуткам жінок-мисткинь. Досліджено формотворчі пошуки Дж. Роя та Н. Боза, зокрема проаналізовано генезу їх мистецьких експериментів, що стали в основу сучасної індійської мистецької школи та окреслили напрямок живописних пошуків для їх учнів та наступників. Доробок художниць Індії розкриває пошуки національної форми та національного стилю через призму частини суспільства, що довгий час залишалась невидимою. Розкриваються образно-пластичні підходи А. Дхурандхар, Н. Малані, М. Парех, Г. С. Пал та інших, підкреслюється оригінальність підходів та пошуків в контексті сучасних авангардних стилів.

Четвертий розділ присвячений процесам після 1947 р. – року незалежності країни. Авторка звертає увагу на тенденції до утворення мистецьких груп протягом 60-70-х років, а також зміну формату мистецьких практик у 80-х роках та пізніше. Логічним теоретичним завершенням роботи є **узагальнюючі висновки**, що відповідають поставленій меті та завданням дослідження, є достатньо обґрунтованими та виваженими.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертаційного дослідження висвітлені у чотирьох наукових публікаціях здобувачки, включених на дату опублікування до переліку фахових видань України (одна стаття у співавторстві), одна стаття в іноземному науковому періодичному виданні держави, яка входить до Європейського Союзу. Основні положення дослідження апробовані на тринадцяти наукових конференціях.

Отже, наукові результати, викладені в дисертації, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувачки та відповідають вимогам п.8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

- Дисертантка використовує доволі багато іншомовних слів – понять, прізвищ митців, назви навчальних закладів, визначення і переклад яких краще було б винести в примітки чи додаток, що позбавило би дослідження певних неточностей і помилок (на с.65 в останньому абзаці в двох різних реченнях митець Нандалал Боса (Nandalal Bose) представлений, то як Нандал Бозе, то як Найдал Бос; назва навчального закладу Сантінікетан замість Шантінікетан (Shantiniketan) на с. 66, с. 139 та ін.).

- В роботі є не зрозумілі висловлювання, так на с. 67 «Раніше індійські правителі та **шляхта** були важливими патронами мистецтва ...» - шляхта відносяться до визначення знаті польської культури. Так само на с. 7 не зрозумілим є висловлювання «...– проаналізувати діяльність основних акторів індійської живописної сцени..»; на с. 22 визиває сумніви

висловлювання «Іншомовні джерела англійських та індійських мистецтвознавців ...» та ін.

- Варто було зробити більш ретельну класифікацію джерельної бази дослідження, щоб більш повно розкрити внесок українських індологів-мистецтвознавців.

Втім, зазначені недоліки не зменшують наукового і практичного значення отриманих дисертанткою результатів.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів.

У дисертаційному дослідженні «Живопис Індії постколоніальної доби: художні експерименти, образно-пластична структура» автор не порушує принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота за актуальністю, теоретичною та практичною цінністю здобутих результатів, обґрунтованістю висновків повністю відповідає за науковим профілем спеціальності 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненням від 19.05.2023 №502) і Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 року №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №341 від 21.03.2022).

Здобувачка Горбачова Валерія Вадимівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за

спеціальністю 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Офіційний рецензент:

завідувачка кафедри живопису ХДАДМ

доцент, кандидат мистецтвознавства,

член Спілки художників України

 / М.М. Ковальова

М.П.

«05» лютого 2024 року

